The Central Research institute
of the Armed Forces of Ukraine

Military Science. Vol. 3 No. 2 (2025)

DOI: 10.62524/msj.2025.3.2.17

Обороноздатність держави: організаційно-правові аспекти підготовки громадян до національного спротиву

Олег Семененко
заслужений діяч науки і техніки України
доктор військових наук, професор
заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України з наукової роботи
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-341

Володимир Гурковський
доктор наук з державного управління, професор
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, начальник відділу
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: volodymyrgurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204

Євген Романенко
доктор наук з державного управління, професор
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, начальник відділу
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: volodymyrgurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204

Олександр Вербовенко
заступник начальника Центрального управління цивільно-військового співробітництва
Генерального штабу Збройних Сил України
Генеральний штаб Збройних Сил України
03168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: vop197007@gmail.com
ORCID: 0009-0004-5188-267X

Сергій Митченко
доктор філософії
доцент кафедри стратегії національної безпеки та оборони
Національний університет оборони України
03049, проспект Повітряних сіл, 28, Київ, Україна
e-mail: serhii.mytchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3711-2033

Анотація. Статтю присвячено аналізу створення та функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні, що є фундаментальним компонентом зміцнення обороноздатності держави в умовах сучасних загроз національній безпеці.

Дослідження спирається на нормативно-правову базу, зокрема Закон України “Про основи національного спротиву” (2021), Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1443 та від 18 квітня 2025 року № 160, які регламентують організацію та діяльність центрів. У статті розглядаються ключові аспекти: правові засади, організаційна структура, практична реалізація, а також суспільна значущість ініціативи.

Метою статті є дослідження правових та організаційних засад створення та функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні на основі нормативно-правової бази 2021–2025 років, розкриття їхніх завдань в мирний час та в умовах особливого періоду, оцінювання практичної реалізації та суспільної значущості, виявлення проблемних аспектів, пов’язаних із фінансовим та матеріально-технічним забезпеченням системи центрів підготовки громадян до національного спротиву.

Методологічну основу дослідження процесу створення та функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні становить інтеграція системного підходу з адаптованими до сучасних умов засадами картезіанського методу Рене Декарта. Така комбінація дозволяє глибоко проаналізувати досліджувану проблему, впорядкувати її складові елементи та сформулювати логічно обґрунтовані висновки щодо ефективності функціонування зазначених центрів.

Аналіз організаційно-правових аспектів функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву показує, що центри діють як комунальні установи під егідою обласних рад, координуються обласними військовими адміністраціями, а їхні навчальні програми відповідають стандартам НАТО. Особлива увага приділяється ролі ветеранів як інструкторів, що сприяє якості підготовки та їхній соціальній реінтеграції. Практична реалізація центрів підтверджується даними, зокрема про підготовку понад 400 осіб у Харківській області у 2025 році.

Публікація також висвітлює суспільний вимір ініціативи, підкреслюючи добровільність участі як фактор успіху, та історичний контекст, зокрема оборону Маріуполя у 2022 році, що демонструє важливість підготовки цивільного населення. Критичний огляд джерел свідчить про брак емпіричних даних про ефективність центрів у 2024–2025 роках, а також про виклики, пов’язані з фінансуванням і регіональною нерівністю.

У висновках наголошується, що центри підготовки є невід’ємним елементом системи національного спротиву, який сприяє формуванню підготовленого та згуртованого суспільства. Перспективи розвитку включають масштабування мережі центрів, інтеграцію з освітньою системою та залучення міжнародної підтримки. Стаття підкреслює необхідність подальших досліджень для оцінювання довгострокової ефективності ініціативи.

Практичне значення дослідження полягає не лише у вдосконаленні системи підготовки студентів, а й у переосмисленні державного підходу – замість обмеження базовою загальновійськовою підготовкою йдеться про підготовку всього населення України до участі в національному спротиві.

Ключові слова: національний спротив, центри підготовки, обороноздатність, територіальна оборона, ветерани, стандарти НАТО, Маріуполь.

Вступ (Introduction)

У зв’язку з початком широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України згідно зі статтею 65 Конституції України та згідно із Законом України від 11 квітня 2024 року № 3633-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку” законодавцем було запроваджено базову загальновійськову підготовку здобувачів вищої освіти чоловічої статі,

яка розпочинається з 1 вересня 2025 року, згідно зі статтею 101 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 “Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських” базова загальновійськова підготовка починається з вивчення теоретичної компоненти у закладах вищої освіти та продовжується після її опанування з травня по жовтень 2026 року практичною місячною підготовкою студентів на полігонній базі вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, у навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України (ЗС України), інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту та тренінгових центрах органів поліції.

Одним із викликів у проведенні базової військової підготовки є обмежена спроможність полігонної бази збройних сил: проведення практичної підготовки близько 70 000 студентів потребує значних фінансових ресурсів та логістичних зусиль, а витрати понад 7,5 млрд гривень (за оцінками експертів) з державного бюджету є неспівмірними з рівнем отриманих знань, умінь і навичок. До того ж, тривалість такої підготовки не повною мірою відповідає вимогам стандарту базової загальновійськової підготовки військовослужбовців.

Проблемними для держави і громадян залишаються і такі наслідки запровадження базової загальновійськової підготовки: військовою підготовкою не охоплені студенти фахових коледжів, а також студентки закладів вищої, фахової передвищої освіти; суспільно проблематичними залишаються норми проходження військово-лікарської комісії, призову районними територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, складання Військової присяги невійськовозобов’язаними студентами університетів; проходження військової підготовки студентами, місцем проживання яких є тимчасово окуповані території.

Проблеми в реалізації базової загальновійськової підготовки здобувачів освіти стали критичним тригером для стрімкого розвитку та інституціоналізації системи національного спротиву й актуалізували потребу в масовій участі громадян у захисті держави. Тому постала об’єктивна необхідність у певній трансформації чинної моделі базової загальновійськової підготовки здобувачів освіти у напрямі її інтеграції в ширший контекст формування системи національного спротиву.

Огляд літератури (Literature review)

Аналіз сучасних публікацій щодо центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні дозволяє певною мірою оцінити їхню роль у системі національної безпеки. Огляд відкритих джерел за 2021–2025 роки охоплює правові, організаційні та суспільні аспекти цієї ініціативи.

У статті “Національний спротив: Закон, який чекали 7 років” (2022) на порталі АрміяInform розглядається Закон України “Про основи національного спротиву”. Автор, Євген Проворний, зазначає, що закон об’єднує територіальну оборону, рух опору та загальновійськову підготовку, створюючи правову основу для системної підготовки громадян через центри [11].

У спільному дослідженні І. І. Сурміло та О. А. Журавель “Національний супротив як основа обороноздатності України” аналізують роль національного спротиву в забезпеченні обороноздатності держави, зокрема в контексті територіальної оборони та руху опору. Ця праця була представлена на VIII Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти” у 2024 році [14].

У статті “Національний спротив в Україні: історія та виклики сьогодення” Р. О. Кудряшов та Л. М. Івашова досліджують історичні витоки національного спротиву та

його сучасні прояви, зокрема в умовах збройної агресії проти України. Робота була опублікована в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю Національного університету "Одеська юридична академія" у 2022 році [15].

Питанням засекречування локацій вищих військових навчальних закладів та навчальних центрів ЗС України в умовах збройної агресії приділяли увагу дослідники Є. О. Романенко, В. І. Гурковський, В. Ю. Ромахін [17].

Стаття "Як пов'язані рух опору, ССО і територіальна оборона: пояснення законопроєкту "Про національний спротив" (2021) на "Радіо Свобода" пояснює взаємодію Сил територіальної оборони та Сил спеціальних операцій у підготовці громадян. Центри розглядаються як елемент ширшої системи національного спротиву, що включає ідеологічну та військову складові [12].

У суспільному вимірі заслуговує на увагу стаття "Національний спротив – це ми" (2021) на порталі "Твоє місто", у якій підкреслено важливість добровільної участі громадян у підготовці. Автор акцентує, що саме добровільність є ключовим фактором успіху таких центрів [13].

Також варто звернути увагу на ґрунтовну предметну статтю "Національна стійкість та національний спротив – наріжні камені незламності України: за досвідом російсько-української війни" авторитетних учених І. Гаврилюка, В. Черепа, В. Дідіченка, О. Коня [20]. Зазначені дослідники комплексно проаналізували феномен національної стійкості та національного спротиву України як основних чинників незламності в умовах російсько-української війни з 2014-го по 2025 рік. Національний спротив розглядається цими вченими як багаторівневий процес протидії, який включає як військову складову (діяльність ЗС України, територіальної оборони, партизанського руху), так і широкий спектр цивільних ініціатив (волонтерство, інформаційний спротив, культурний опір).

Водночас бракує емпіричних даних про їхню ефективність у 2024–2025 роках, що може пояснюватися новизною ініціативи. Питання щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення центрів в умовах регіональної нерівності залишаються відкритими й потребують висвітлення та подальшого дослідження.

Методологічна основа (Methodological Framework)

Методологічна основа дослідження створення та функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні базується на поєднанні системного аналізу та принципів картезіанського методу Рене Декарта, адаптованих до сучасних умов. Такий підхід забезпечує структуризацію складної проблеми, її всебічний розгляд і логічно обґрунтовані висновки.

1. Дослідження застосовує системний аналіз для вивчення центрів підготовки як комплексної системи, що включає правові, організаційні, практичні та суспільні компоненти. Центри розглядаються як частина ширшої системи національного спротиву, яка охоплює взаємодію Сил територіальної оборони (ТрО), місцевих адміністрацій і громадянського суспільства. Системний підхід дозволяє ідентифікувати взаємозв'язки між цими елементами, оцінити їхній вплив на обороноздатність держави та виявити потенційні виклики, такі як фінансування чи регіональна нерівність.

2. Для збирання та оброблення даних використано аналіз нормативно-правових актів, офіційних звітів державних установ і публікацій у медіа. Основними джерелами є Закон України "Про основи національного спротиву" (2021), Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1443 і від 18 квітня 2025 року № 160, а також звіти Харківської та Івано-Франківської обласних державних адміністрацій. Аналітичні матеріали з медіа, таких як АрміяInform, "Радіо Свобода" та "Українська правда", доповнюють дані, надаючи контекст суспільної підтримки та історичних паралелей, зокрема оборони Маріуполя у 2022 році.

3. Для структуризації дослідження використано принципи картезіанського методу (методу Декарта). Зокрема, застосовано:

• декомпозицію: проблема створення центрів розкладена на ключові аспекти – правові засади, організаційна структура, практична реалізація, суспільний вимір та історичний контекст;

• послідовний аналіз: кожен аспект досліджено окремо, починаючи з нормативної бази (закони, постанови), переходячи до організаційних механізмів (роль Сил ТрО, Сил спеціальних операцій (ССО), ветеранів) і завершуючи оцінкою результатів;

• синтез: результати аналізу окремих компонентів об'єднано для формування цілісної оцінки ефективності центрів і їхнього внеску в забезпечення обороноздатності;

•перевірка повноти: виключення прогалин, зокрема врахування регіональних відмінностей для належного фінансового та матеріально-технічного забезпечення мережі центрів підготовки.

Результати (Results)

Правові засади створення центрів підготовки громадян до національного спротиву ґрунтуються на комплексі нормативно-правових актів. Правову основу для системної підготовки громадян до оборони, створення руху опору та розвитку Сил територіальної оборони заклав Закон України "Про основи національного спротиву" № 1702-IX, ухвалений 16 липня 2021 року та введений в дію 1 січня 2022 року, [6]. Документ було офіційно опубліковано в газеті "Голос України" 31 липня. Закон визначає правові та організаційні засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил безпеки та сил оборони та інших визначених цим Законом суб'єктів з питань підготовки і ведення національного спротиву.

Ключовим механізмом реалізації закону стала ініціатива Президента України щодо розгортання центрів підготовки цивільних громадян до національного спротиву, які в 2025 році почали активно функціонувати по всій Україні з метою підготовки суспільства до сучасних загроз, підвищення обороноздатності держави, формування патріотичної свідомості та забезпечення суспільної стійкості.

Попри наявність законодавчого підґрунтя, система центрів підготовки громадян до національного спротиву в Україні потребує певного вдосконалення: спостерігаються певні проблеми щодо фрагментарного правового регулювання, відсутності цілісної моделі реалізації, браку приміщень, належного ресурсного забезпечення та ін. Ці виклики зумовлюють необхідність оцінювання практичної реалізації цієї ініціативи та виявлення можливих шляхів подолання цих викликів.

Система підготовки громадян до національного спротиву базується на Законі України "Про основи національного спротиву" (2021) і регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2025 року № 160, яка встановлює порядок створення та функціонування центрів підготовки цивільних громадян до національного спротиву. Вона деталізує організаційні аспекти, зокрема підпорядкування центрів обласним радам або Київській міській раді, а також визначає роль обласних військових адміністрацій (ОВА) у координації та моніторингу їхньої роботи [4]. Також постанова вносить зміни до Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву, затвердженого постановою від 29 грудня 2021 року № 1443 [1]. Ці зміни уточнюють механізми залучення ветеранів війни до підготовки інструкторів, котрі мають бойовий досвід, для підвищення якості навчання. Також постановою передбачається активне залучення ветеранів до роботи центрів, що сприяє не лише підвищенню якості підготовки, а й соціальній реінтеграції ветеранів. Ці нормативні акти створюють міцну правову основу, яка забезпечує системність у реалізації ініціативи.

Порядок створення та функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2025 року № 478 “Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву” [7].

Відповідно до зазначеного Закону національний спротив – комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсічі агресії та завдавання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України Заходи з організації, планування і підготовки руху опору здійснюються в мирний час та особливий період. Ведення руху опору здійснюється з настанням особливого періоду на тимчасово окупованій території України, території України, яка захоплена агресором (противником) під час збройної агресії проти України.

Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їхня загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав – членів НАТО. Загальновійськова підготовка громадян України полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку.

Початкова підготовка організовується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері освіти і науки разом із Міністерством оборони, та проводиться в закладах загальної середньої освіти. У літній час проводиться військово-патріотична підготовка в ігровій формі у літніх таборах.

Базова підготовка організовується Міністерством оборони разом з іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади та проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу у ЗС України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, службу в правоохоронних органах, шляхом періодичних навчальних зборів, занять, курсів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2025 року № 478 “Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву” також затверджується Примірне положення про комунальну організацію (установу, заклад) обласної / Київської міської ради “Обласний Київський міський центр підготовки громадян до національного спротиву” [7].

Згідно з Примірним положенням метою діяльності Центру є реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення готовності громадян України до національного спротиву, сприяння обороноздатності держави та надання обороні України всеохоплюючого характеру.

Основними завданнями діяльності Центру в мирний час є:

- проведення базової підготовки громадян до національного спротиву, включаючи опанування загальновійськовими знаннями, практичними вміннями, правилами поводження зі зброєю, індивідуальними засобами захисту та засвоєння основ із тактичної медицини тощо;
- зміцнення у громадян української національної та громадянської ідентичності на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, стійкої мотивації та психологічної готовності до виконання конституційного обов’язку щодо захисту України, її незалежності та територіальної цілісності;
- організація військово-патріотичного виховання, спрямованого на формування оборонної свідомості, готовності стати до лав ЗС України та інших формувань сектору безпеки та оборони України, готовності до національного спротиву, героїзація та вшанування подвигів захисників та захисниць України;

- навчання громадян основам поведінки в умовах бойових дій, захисту населення, територій і навколишнього природного середовища, а також реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з наслідками воєнних дій;

- сприяння культурному, духовному та фізичному розвитку громадян, зокрема через заходи, що сприяють їхній фізичній загартованості та громадянській стійкості;

- взаємодія з ветеранами війни та волонтерськими організаціями, іншими інститутами громадянського суспільства для забезпечення навчального процесу та підвищення ефективності підготовки громадян;

- розроблення та впровадження освітніх програм, тренінгів, семінарів для підвищення професійного рівня інструкторів, викладачів та керівників навчальних груп, а також використання новітніх технологій для вдосконалення навчального процесу;

- раціональне використання матеріально-технічної бази Центру, забезпечення її розвитку, включаючи модернізацію обладнання та впровадження сучасних технологій;

- участь у реалізації державних, регіональних та місцевих програм у сфері оборони, національного спротиву та утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема за напрямом військово-патріотичного виховання;

- забезпечення дотримання законодавства з охорони праці, пожежної безпеки та збереження матеріальних цінностей;

- провадження іншої діяльності, дозволеної законом, що відповідає меті функціонування Центру. [7].

В умовах особливого періоду основним завданням Центру додатково є перехід на прискорені плани підготовки громадян України (у прифронтових областях).

У складі організаційної структури Центру в установленому законодавством порядку можуть утворюватись відокремлені підрозділи (філії) в окремих населених пунктах області, районах у містах. Відповідні сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх утворення) ради сприяють виділенню приміщень, навчальних матеріально-технічних засобів, забезпечують розміщення Центрів. Вони мають відповідати санітарно-технічним, безпековим та іншим вимогам для проведення навчань, тренувань і зберігання обладнання та навчальної зброї.

Відповідно до постанови керівників центрів призначатимуть обласні ради за поданням ОВА. Крім того, на ОВА покладаються обов'язки щодо контролю, моніторингу й оцінювання їхньої діяльності зі щоквартальним звітуванням Міноборони. Сили територіальної оборони затверджуватимуть типову програму підготовки, а керівниками центрів та інструкторами призначатимуть передусім ветеранів. Інструктори з національного спротиву проходитимуть навчання та сертифікацію у військових закладах вищої освіти. [7].

Центри підготовки створюються як комунальні установи або підприємства, що підпорядковуються обласним радам. Керівників центрів призначають за поданням ОВА, що забезпечує регіональну координацію. Типові програми підготовки розробляються Силами ТрО ЗС України з урахуванням місцевих потреб, що дозволяє адаптувати навчання до специфіки регіонів. ОВА відповідають за контроль і моніторинг діяльності центрів, подаючи щоквартальні звіти до Міністерства оборони.

Також схвалено примірне положення про комунальну організацію (установу, заклад) обласної чи Київської міської ради "Обласний / Київський міський Центр підготовки громадян до національного спротиву" та Примірний статут комунального підприємства обласної / Київської міської ради "Обласний / Київський міський Центр підготовки громадян до національного спротиву". Місцева влада має сприяти діяльності філій обласних центрів в окремих районах і населених пунктах області [7].

Відповідно до п. 14 постанови від 29 грудня 2021 року № 1443 фінансування та матеріально-технічне забезпечення загальновійськової підготовки громадян здійснюється за

рахунок і в межах коштів державного бюджету, видатків місцевих бюджетів, а також з інших не заборонених законодавством джерел [4].

18 квітня 2025 р. на засіданні уряду міністр освіти та науки Оксен Лісовий повідомив, що базову військову підготовку (БЗВП) пройдуть 75–80 тисяч українських студентів. Це все здобувачі освіти чоловічої статі другого року навчання, дівчата доєднуються за бажанням. Теоретичне навчання розпочнеться з 1 вересня 2025 року. За словами міністра освіти, вже розроблено понад 170 програм та подано їх на затвердження Генеральному штабу.

Водночас, під час виступу Оксен Лісовий зазначив, що нині тривають консультації з Міністерством оборони щодо змісту і формату практичної частини. Чоловіків, які відмовляються проходити навчання без поважних причин, можуть відрахувати з університету. Фінансування програми нині відбувається з резерву МОН, проте Лісовий висловив сподівання, що під час перегляду бюджету вдасться отримати додаткові кошти зі спеціального фонду. Від проходження базової військової підготовки звільняються визнані непридатними до військової служби за станом здоров'я, особи, які проходили військову службу раніше, та ті, хто має сертифікат про її проходження. Студенти, які навчаються за заочною, дистанційною або іншими формами навчання, та іноземні громадяни не проходитимуть БЗВП. Інших підстав для звільнення від проходження програми законодавством не передбачено. Військова підготовка складатиметься з двох частин та триватиме 300 академічних годин. Теоретичний курс має 90 годин. Практичний курс складатиметься з 210 академічних годин й проводитиметься у навчальних частинах, центрах збройних сил та інших установах. [10].

Особливу увагу приділено кадровому складу центрів. Керівниками та інструкторами призначаються переважно ветерани війни, які мають бойовий досвід. Інструктори проходять обов'язкове навчання та сертифікацію у військових закладах вищої освіти, що забезпечує високий професійний рівень. За потреби до роботи залучаються діючі військовослужбовці Сил ТрО та ССО ЗС України, що сприяє інтеграції цивільної та військової підготовки [5].

Станом на 2025 рік центри підготовки успішно функціонують у щонайменше дев'яти областях України: Київській, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Львівській, Одеській, Сумській, Харківській і Хмельницькій. Зокрема, у Харківській області з початку 2025 року підготовку пройшли понад 400 осіб у 15 групах, що свідчить про активне залучення громадян. Ініціатива була започаткована за дорученням Президента України після консультацій із представниками громадянського суспільства, що підкреслює її суспільну значущість. [7].

Почин створення центрів підготовки має низку сильних сторін.

По-перше, системний підхід до організації, що включає залучення широкого кола стейкхолдерів, забезпечує комплексність і врахування регіональних особливостей.

По-друге, акцент на залученні ветеранів як інструкторів підвищує якість навчання та сприяє їхній соціальній реінтеграції.

По-третє, добровільність і безкоштовність підготовки сприяють залученню широких верств населення, що певною мірою посилює суспільну згуртованість. При цьому мета створення та функціонування центрів – не лише сприяти набуттю громадянами практичних навичок для захисту держави, а й зміцнити патріотичну свідомість, що є важливим для довгострокової стабільності суспільства.

Позитивними аспектами є залучення ветеранів як інструкторів, добровільність і доступність підготовки, а також багатосторонній підхід до розроблення програм. Центри підготовки мають значний потенціал для масштабування та інтеграції з іншими елементами системи національної безпеки. Вони можуть стати основою для військово-патріотичного виховання молоді, підготовки до базової загальновійськової підготовки, яка стане обов'язковою у вищих навчальних закладах з 1 вересня 2025 року, а також для синергії з системою територіальної оборони. Крім того, ініціатива сприяє реалізації Стратегії

утвердження української національної ідентичності до 2030 року [19], та Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України в період до 2027 року [18], зміцнюючи патріотичну свідомість громадян.

Висновок (Conclusion)

Звичайно, попри очевидні переваги, ініціатива стикається з певними проблемними аспектами, зокрема щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення. Нерівномірний економічний розвиток регіонів може ускладнити створення центрів у менш забезпечених областях. Однак ці труднощі можуть бути подолані шляхом посилення співпраці із зарубіжними партнерами, залучення міжнародної допомоги.

Цілком очевидним є те, що, крім залучення міжнародної підтримки, перспективи розвитку системи підготовки громадян до національного спротиву включають масштабування мережі центрів з метою розширення баз обороноздатного населення, оскільки ефективність національного спротиву залежить від кількості та якості підготовлених осіб і посилення взаємодії між цивільними та військовими структурами. Безперечно, громадяни мають бути інтегровані у загальну архітектуру національної безпеки. До того ж, своєчасна підготовка населення дозволяє зменшити витрати у разі повторного вторгнення.

Без масштабування системи підготовки громадян держава ризикує втратити можливість оперативного залучення населення до спротиву, що є одним із ключових чинників національної стійкості у XXI столітті.

Отже, система підготовки до національного спротиву є важливим інструментом для забезпечення обороноздатності безпеки та суспільної єдності, яка закладає основу для готовності нації до сучасних безпекових загроз. Ініціатива щодо створення мережі центрів підготовки має глибокі історичні паралелі з подіями новітньої історії України, зокрема з героїчною обороною Маріуполя у 2022 році, коли військові та цивільні особи спільно чинили опір ворогу протягом 86 днів, демонструючи значення підготовленості та згуртованості для захисту держави та підкреслюючи необхідність підготовки для всіх громадян [9].

Слід підкреслити, що відповідно до статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є справою всього українського народу, що робить систему національного спротиву не просто ініціативою для певних верств населення, таких як студенти, а загальнонаціональним обов'язком. Водночас стаття 65 Конституції України закріплює захист Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності України як обов'язок кожного громадянина, незалежно від віку, професії чи статусу.

Використані джерела

1. Кабінет Міністрів України. (2025, 23 квіт.) *Про внесення змін до Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву*. Міністерство у справах ветеранів України. https://mva.gov.ua/ua/npa/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-organizacii-ta-zdiisnennia-zagalnoviiskovoi-pidgotovki-gromadian-ukraini-do-nacionalnogo-sprotivu
2. *У кожному регіоні України запрацюють центри підготовки громадян до національного спротиву*. (2025, 18 квіт.). Рішення Уряду. https://www.president.gov.ua/news/u-kozhnomu-regioni-ukrayini-zapracyuyut-centri-pidgotovki-89897
3. *Кабінет Міністрів України затвердив порядок створення Центрів підготовки населення до національного спротиву*. (2025, 17 квіт.). Харківська обласна державна адміністрація. https://kharkivoda.gov.ua/news/126025
4. Кабінет Міністрів України. (2025, 14 лют.). *Про внесення змін до Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву (160/2025)*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2025-%D0%BF

5. Українців готуватимуть до національного спротиву: Міноборони створить мережу центрів. (2025, 22 квіт.). *Українська правда*. https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/22/7551234/
6. Закон України *"Про основи національного спротиву"* № 1702-IX (2021, 16 лип.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text
7. Кабінет Міністрів України. (2025, 18 квіт.). *Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву (478/2025).* https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-funktsionuvannia-tsentriv-pidhotovky-hromadian-do-natsionalnoho-
8. По всій Україні запрацюють центри підготовки до нацспротиву: рішення уряду. (2025, 18 квіт.). *ТСН.* https://tsn.ua/ato/po-vsiy-ukrayini-zapracyuyut-centri-pidgotovki-do-nacsprotivu-rishennya-uryadu-2549879.html
9. Оборона Маріуполя: знищено бронетехніку і живу силу ворога. (2022, 13 бер.). *Українська правда*. https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/13/7330937/
10. *Близько 80 тисяч студентів України пройдуть базову військову підготовку: що передбачає програма*. https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/blizko-80-tisyach-studentiv-ukraini-projdut-bazovu
11. Проворний, Є. (2022, 2 січ.). Національний спротив: Закон, який чекали 7 років. *АрміяInform.* https://armyinform.com.ua/2022/01/02/naczionalnyj-sprotyv-zakon-yakyj-chekaly-7-rokiv/
12. Як пов'язані рух опору, ССО і територіальна оборона: пояснення законопроєкту "Про національний спротив. (2021, 12 черв.). *Радіо Свобода*. https://www.radiosvoboda.org/a/nacionalnyj-sprotyv-zakonoproekt/31304739.html
13. Національний спротив – це ми. (2021, 10 груд.). *Твоє місто*. https://tvoemisto.tv/news/nacionalnyy_sprotyv__ce_my_126432.html
14. Сурміло, І. І., Журавель, О. А. (2024, 15 бер.). Національний супротив як основа обороноздатності України. У Матеріалах VIII Міжн. наук.-практ. конф., *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* (Ч. 1., с. 512–514). ДДУВС.
15. Кудряшов, Р. О., & Івашова, Л. М. (2022, 17 черв.). Національний спротив в Україні: історія та виклики сьогодення. У Матеріалах Міжнар. наук.-практ. конф., *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (Т. 1., с. 195–198). Видавничий дім "Гельветика".
16. Романенко, Є. О., & Гурковський В. І. (2024, 7 жовт.). Створення єдиного державного реєстру військовослужбовців: нова ініціатива в Україні. У Матеріалах XLIX Міжн. наук.-практ. конф., *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* (с. 20–23). (І. В. Жукова, Є. О. Романенко, Ред.). ВАДНД.
17. Романенко, Є. О., Гурковський, В. І., & Ромахін В. Ю. (2024). *Засекречування локацій стратегічних об'єктів України в умовах збройної агресії: правові підходи та безпекові наслідки.* Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (str. 5–69).
18. Міністерство оборони України. (2024, 29 груд.). *Про затвердження Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України в період до 2027 року (862/нм/2024).* https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-ministerstva-oboroni-ukrayini-vid-29-12-2024-862-nm-pro zatverdzchennya-rozvitku-ta-utrimannya-lyudskogo-kapitalu-v-silah-oboroni-ukrayini-na-period-do-2027-roku/
19. Кабінет Міністрів України. (2023, 16 груд.). *Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2024 роках (1322/2023).* https://osvita.ua/legislation/other/90975/

20. Гаврилюк, І., Череп, В., Дідіченко, В., & Кінь, О. (2025). Національна стійкість та національний спротив – наріжні камені незламності України: за досвідом російсько-української війни *Military Science, 3* (1), 73–86 . https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.1.03
21. Декарт, Р. (2017). *Міркування про метод, щоб правильно вести свій розум і віднайти істину в науках*. (О. Й. Хоменко, Пер. з фр.). Дух і Літера.
22. Descartes, R. (1637). *Discourse on the Method of Rightly Conducting Ones Reason and of Seeking Truth in the Sciences.* https://www.gutenberg.org/files/59/59-h.html

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025, Apr. 23). *On Amendments to the Procedure for Organizing and Conducting General Military Training of Ukrainian Citizens for National Resistance*. Ministry for Veterans Affairs of Ukraine. https://mva.gov.ua/ua/npa/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-organizacii-ta-zdiisnennia-zagalnoviiskovoi-pidgotovki-gromadian-ukraini-do-nacionalnogo-sprotivu
2. *Training Centers for Citizens' National Resistance to Begin Operation in Every Region of Ukraine*. (2025, Apr. 18). Government Decision. https://www.president.gov.ua/news/u-kozhnomu-regioni-ukrayini-zapracyuyut-centri-pidgotovki-89897
3. *Cabinet of Ministers of Ukraine Approved the Procedure for Establishing Population Training Centers for National Resistance*. (2025, Apr. 17). Kharkiv Regional State Administration. https://kharkivoda.gov.ua/news/126025
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025, Febr. 14). *On Amendments to the Procedure for Organizing and Conducting General Military Training of Ukrainian Citizens for National Resistance (160/2025).* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2025-%D0%BF
5. Ukrainians Will Be Trained for National Resistance: Ministry of Defense to Create a Network of Centers. (2025, Apr. 22). *Ukrainska Pravda*. https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/22/7551234/
6. Law of Ukraine *"On the Foundations of National Resistance"* No. 1702-IX (2021, July 16). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025, April 18). *On the functioning of citizen training centers for National resistance (478/2025).* https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-funktsionuvannia-tsentriv-pidhotovky-hromadian-do-natsionalnoho-
8. Nationwide Network of National Resistance Training Centers to Begin Operation: Government Decision. (2025, Apr. 18). *TSN*. https://tsn.ua/ato/po-vsiy-ukrayini-zapracyuyut-centri-pidgotovki-do-nacsprotivu-rishennya-uryadu-2549879.html
9. Defense of Mariupol: Enemy Armored Vehicles and Personnel Destroyed. (2022, March 13). *Ukrainska Pravda*. https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/13/7330937/
10. *About 80,000 Ukrainian Students to Undergo Basic Military Training: What the Program Entails*. https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/blizko-80-tisyach-studentiv-ukraini-projdut-bazovu
11. Provorniy, Y. (2022, Jan. 2). National Resistance: The Law Awaited for 7 Years. *ArmyInform*. https://armyinform.com.ua/2022/01/02/naczionalnyj-sprotyv-zakon-yakyj-chekaly-7-rokiv/
12. How the Resistance Movement, Special Operations Forces, and Territorial Defense Are Connected: Explanation of the Draft Law 'On National Resistance. (2021, June 12). *Radio Svoboda*.
13. National Resistance — That's Us. (2021, Dec. 10). *Tvoe Misto.* https://tvoemisto.tv/news/nacionalnyy_sprotyv__ce_my_126432.html
14. Surmilo, I. I. & Zhuravel, O. A. (2024, March 15). National Resistance as the Basis of Ukraine's Defense Capability. International Scientific-Practical Conference, *International and National Security: Theoretical and Applied Aspects* (Part 1, pp. 512–514). DSUVS.

15. Kudryashov, R. O. & Ivashova, L. M. (2022, June 17). National Resistance in Ukraine: History and Contemporary Challenges. Proceedings of the International Scientific–Practical Conference, *Europe's Choice of Ukraine, the Development of Science and National Security in the Realities of Large-Scale Military Aggression and Global Challenges of the 21st Century* (Vol. 1, pp. 195–198). Helvetika Publishing House.
16. Romanenko, Ye. O. & Hurkovskyi, V. I. (2024, Oct. 7). *Creation of a Unified State Register of Servicemen: A New Initiative in Ukraine.* Proceedings of the 49th International Scientific-Practical Conference, *Modern Aspects of Science: Status, Problems, Development Trends* (pp. 20–23). (Ed. I. V. Zhukova & Ye. O. Romanenko). VADND.
17. Romanenko, Ye. O.; Hurkovskyi, V. I.; Romakhin, V. Yu. (2024). *Secrecy of Locations of Strategic Facilities in Ukraine under Armed Aggression: Legal Approaches and Security Consequences*. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. International Economic Institute s.r.o. (pp. 58–69).
18. Ministry of Defense of Ukraine. (2024, Dec. 29). *On Approval of the Strategy for Attracting, Developing, and Retaining Human Capital in the Defense Forces of Ukraine through 2027 (862/нм/2024)* https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-ministerstva-oboroni-ukrayini-vid-29-12-2024-862-nm-pro zatverdzchennya-rozvitku-ta-utrimannya-lyudskogo-kapitalu-v-silah-oboroni-ukrayini-na-period-do-2027-roku/
19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, Dec. 16). *On Approval of the Strategy for Establishing Ukrainian National and Civic Identity through 2030 and Adoption of the Operational Plan of Measures for Its Implementation in 2023–2024 (1322/2023).* https://osvita.ua/legislation/other/90975/
20. Havryliuk, I., Cherep, V., Didichenko, V., & Kin, O. (2025). National Resilience and National Resistance – Cornerstones of Ukraine's Invincibility: Lessons from the Russo-Ukrainian War. *Military Science*, 3 (1), 73–86. https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.1.03.
21. Descartes, R. (2017). *Meditations on the Method of Properly Guiding One's Reason and Seeking Truth in the Sciences*. (Transl. from French by O. Homenko). Dukh i Litera.
22. Descartes, R. (1637). *Discourse on the Method of Rightly Conducting One's Reason and of Seeking Truth in the Sciences*. https://www.gutenberg.org/files/59/59-h.html

State Defense Capability: Organizational and Legal Aspects of Preparing Citizens for National Resistance

Oleh Semenenko
Honoured Science and Technology Figure of Ukraine
Doctor of Military Sciences, Professor
Deputy Commandant of the Central Research Institute of the
of the Armed Forces of Ukraine for scientific work
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh Syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-3414

Volodymyr Hurkovskyi
Doctor of Public Administration, Professor
Head of Department
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh Syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: volodymyrgurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204

Yevhen Romanenko
Doctor of Public Administration, Professor
Head of Department
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh Syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: volodymyrgurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204

Oleksandr Verbovenko
Deputy Chief of the Civil-Military Cooperation Central Directorate
General Staff of the Armed Forces of Ukraine
03168, Povitrianykh Syl avenue, 6, Kyiv, Ukraine
e-mail: vop197007@gmail.com
ORCID: 0009-0004-5188-267X

Serhii Mytchenko
Doctor of Philosophy
Associate Professor of the National Security and Defense Strategy Department
National Defence University of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28, Kyiv, Ukraine
e-mail: serhii.mytchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3711-2033

Abstract. This article is devoted to the analysis of the establishment and functioning of centers for training citizens in national resistance in Ukraine, which are a fundamental component of strengthening the state's defense capability amid modern threats to national security. The study is based on the legal framework, in particular the Law of Ukraine "On the Foundations of National Resistance" (2021), and Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2021 (No. 1443), and April 18, 2025, which regulate the organization and operation of these centers.

The article examines key aspects: legal foundations, organizational structure, practical implementation, and the social significance of the initiative. The purpose of the article is to explore the legal and organizational principles of establishing and operating citizen training centers for national resistance in Ukraine, based on the 2021–2025 regulatory framework, to reveal their roles in peacetime and special periods, evaluate their practical implementation and public relevance, and identify challenges related to the financial and material-technical support of the system.

The methodological basis of the study is the integration of a systems approach with the adapted principles of René Descartes' Cartesian method under modern conditions. This combination enables a thorough analysis of the issue, structuring its elements and formulating logically sound conclusions about the effectiveness of these centers.

The analysis of the organizational and legal aspects shows that the centers function as municipal institutions under the auspices of regional councils, coordinated by regional military administrations, with training programs aligned with NATO standards. Special attention is given to the involvement of veterans as instructors, enhancing the training quality and supporting their social reintegration. Practical implementation is evidenced by data, including the training of over 400 individuals in Kharkiv region in 2025.

The article also highlights the societal dimension of the initiative, emphasizing voluntary participation as a success factor, and places the issue in historical context, particularly the 2022 defense of Mariupol, demonstrating the importance of civilian readiness. A critical review of sources points to a lack of empirical data on the effectiveness of the centers in 2024–2025, as well as challenges related to funding and regional disparities.

In conclusion, the training centers are emphasized as an integral element of the national resistance system, contributing to the formation of a prepared and cohesive society. Future prospects include expanding the network, integrating with the educational system, and attracting international support. The article underscores the need for further research to assess the long-term effectiveness of this initiative.

The practical significance of the study lies not only in improving the student training system but also in rethinking the state's approach—from limiting training to basic military preparedness to training the entire population of Ukraine for participation in national resistance.

Keywords: national resistance, training centers, defense capability, territorial defense, veterans, NATO standards, Mariupol.